

TRENDY ZEMĚDĚLSTVÍ A JEČMEN

Jan VAŠÁK

Česká zemědělská univerzita v Praze

Summary: Agricultural development depends on progress, subventions, changes in demand and sells, organization structure of farms. With the entrance to EU assert these influences main with the increase of spring barley, poppy and seeds production, conversely by winter wheat and maize.

Souhrn: Trendy zemědělství závisí na pokroku, dotacích, změnách ve spotřebě a prodeji, organizační struktuře podniků. Se vstupem do EU se uplatní tyto vlivy hlavně růstem produkce ječmene jarního, máku, semenářství, naopak u pšenice a kukuřice.

Úvod

Zemědělství se velmi rychle mění a vyvíjí. Je to dáno tím, že je přímo ovlivněno:

- přírodními podmínkami
- poznatky ve formě odrůd, strojů, agrochemikálií ap.
- strukturou a stavem podniků, zvláště jejich velikostí, specializací – rostlinná, živočišná, energetická, přidružená – výroba, majetkovými vlivy, včetně formy vlastnictví
- zájmem spotřebitelů a změnami stravovacích návyků. Například nová orientace na rostlinné tuky, částečně i na ekoprodukty, zeleninu ap., často modifikovaná reklamou a supermarkety. K obdobným změnám dochází i u výkrmu hospodářských zvířat. Tam se navíc značně mění zastoupení jednotlivých kategorií. Narůstají i „hobby“ chovy a domácí mazlíčci
- systémem podpor, dotací, kvót, tržních bariér, exportních subsidií, zákonodárstvím (např. u narkotických plodin) ap.

V EU, společnosti s vysokou životní úrovní, rozvinutým systémem sociálních podpor a přerozdělování, rozsáhlou byrokracií a to v rozporu s malým růstovým a inovačním potenciálem mají stále významnější vliv „nepřirození“ faktory. Přednosti českého, ale i slovenského, východoněmeckého z části i maďarského zemědělství v porovnání s asi 88% „zbytkem“ EU jsou:

- velkovýměrové zemědělství a to i u rodinných farem
- vysoká a velmi rychle rostoucí produktivita práce, která výrazně převyšuje přírůstek mezd v zemědělství
- vysoká odborná vzdělanost managementu a profesionální organizační schopnosti
- poměrně dobré přírodní podmínky z hlediska půd, teplot, srážek, i přes jejich značnou rozmanitost a nestabilitu.

Průnikem těchto vlivů jsou mimořádné změny v relativně nedávné minulosti. Tab. 1, kde porovnáváme roky 1930 a 2002. V tomto období došlo ke gigantickému úbytku osevní plochy celkem. Snížily se na minimum dřívější hlavní krmné plodiny: víceleté pícniny, oves, brambory. Nástup hnojiv a pesticidů umožnil aby se z pšenice na úkor žita stala hlavní obilovina ČR, EU, i světa. Se změnou výkrmu se rozšířila kukuřice jako hlavní pícnina. Ústup vikvovitých plodin z osevního postupu, současné změny stravovacích zvyklostí a tržní „propustnosti“ vedly k úžasné eskalaci produkce olejnin. řepky, máku, slunečnice. Také ale hořčice a osiv. Trh, dostupnost zdrojů ze zámoří, naopak velmi omezily produkci cukrovky, lnu, luskovin. Jedinou stálící v tomto období zůstal jarní ječmen. Přibýly ale plochy ječmene ozimého ve vazbě na nové odrůdy, mírnější klima a potřebu raně sklizené předplodiny pro ozimou řepku.

Tab. 2: Využití výhodu přírodních podmínek

Téze: Plodiny s optimální zónou vhodnosti v kukuřičné a horské oblasti nemají v EU dobré šance. EU má mnoho ploch v kukuřičné oblasti a v oblastech s lehkými půdami a dostatkem srážek.

Nevhodné plodiny	Vhodné plodiny
Pšenice obecná i tvrdá	Ječmen jarní i ozimý
Oves	Řepka ozimá
Žito	Bob na semeno
Kukuřice	Semeny trav
Luskoviny vč. soji	Brambory na sadbu
Brambory na konzum	Semenářství
Len stonkový i olejný	Mák
Slunečnice	

Tab. 1: Porovnání sklizňové výměry významných plodin v r. 1930 a 2002 v ČR dle FSÚ a ČSÚ

Plodina	Výměra r. 1930		Výměra (ha), r. 2002	
	ha	%	ha	%
<i>Osevní plocha celkem</i>	3 836 000	100	2 696 625	100
Pšenice celkem	411 475	10,7	848 830	31,5
Žito celkem	834 234	21,7	35 332	1,3
Ječmen celkem	375 804	9,8	488 070	18,1
Ječmen jarní	375 804	9,8	345 153	12,8
Oves jarní	614 309	16,0	61 026	2,3
Olejníky celkem	7 123	0,2	409 738	15,2
Řepka a řepice celkem	589	0,0	313 025	11,6
Hořčice bílá a celkem	301	0,0	35 798	1,3
Mák setý	5 663	0,2	29 637	1,1
Slunečnice roční	8	0,0	24 242	0,9
Kukuřice a jednoleté píceiny	57 540	1,5	268 738	10,0
Cukrovka	180 571	4,7	77 479	2,9
Kukuřice na zrno	12 154	0,3	70 570	2,6
Brambory celkem	441 454	11,5	38 314	1,4
Luskoviny celkem	72 058	1,9	34 173	1,3
Hrách setý	10 509	0,3	27 971	1,1
Víceleté pícniny na orné půdě	861 322	22,4	258 718	9,6

Nyní jde o budoucí trendy. V nich se nutně prosadí přednosti zemědělství ČR (viz dříve), které výrazně převyšují naše slabiny:

- odtržení managementu od vlastnictví půdy a podniku
- slabá živočišná výroba
- nedostatečně rozvinutý zahraniční obchod včetně vztahu k obchodním sítím
- odtržení prvovýroby od nákupu, velkoobchodu, zpracování a prodeje

Tab. 3: Využití výhod velkých podniků

Téze: Speciální výroba je pro malovýrobu odbytově velmi riziková. Velkoodběratelé vyžadují ucelené dodávky

Nevhodné plodiny	Vhodné plodiny
Obiloviny	Mák
Luskoviny	Hořčice
Sadařství (většina) a vinařství	Semenářství a sadba
Okrasné zahradnictví	Chmel a pivo
Školkařství	Sladovnický ječmen a slad
Většina zelinářství	Len stonkový
Skleníkové hospodářství	Cukrovka (kvóta)

Tab. 4: Plodiny a výroby pro uplatnění ČR v EU

Téze: - je vhodné využít kombinaci vhodných přírodních podmínek, předností velkovýroby a specifík (velké podniky nákupu a služeb, kvalifikace, tradice, zdravé prostředí, vysoké výnosy atd.)

Nevhodné plodiny	Vhodné plodiny
Obiloviny, kukuřice (mimo siláž a DSK)	Ječmen a slad
Luskoviny, sója	Chmel a pivo
Sadařství (většina) a vinařství	Řepka (slunečnice)
Okrasné zahradnictví	Mák (hořčice)
Školkařství	Semenářství a sadba (brambor)
Většina zelinářství a bramborářství	Plodiny s kvótami
Skleníkové hospodářství	(Len přádný)

V tab. 2, 3, 4 uvádíme pohled na jednotlivé plodiny. V tab. 5 je krátký komentář k hlavním polním plodinám.

Tab. 5: Možné šance vybraných plodin po vstupu do EU

Plodina	Perspektiva	Zdůvodnění
Pšenice	Pokles	Malé výnosy, import kvalitnější potravinářské pšenice ze SR, Francie, Maďarska a krmné z Dánska ap.
Žito	Výrazný pokles	Sever Evropy s písiky (Polsko, Pobaltí, část SRN má velmi vhodné podmínky pro žito.
Ječmen sladovnický	Nárůst	ČR má vynikající podmínky pro ječmen z hlediska výnosů, kvality, tradice, sladoven, pivovarnictví, skladování, exportu. Budoucí hlavní exportní plodina ČR.
Oves	Mírný nárůst	Dobré pěstitelské podmínky, růst významu ovesa jako krmiva i potravy.
Kukuřice na zrno	Pokles	Levné dovozy z výkonnějších zemí (Maďarsko, Slovensko, Bulharsko, Rumunsko, ap.).
Kukuřice na siláž, DSK.	Mírný nárůst	Vazba na pravděpodobné posílení živočišné výroby a pokles ploch jetelovin.
Jetel, vojtěška	Pokles	Prohloubí se změny ve výkrmu skotu.
Len přadný	Nárůst	Podpora ze strany EU, možný nárůst zájmu o tkaniny ze lnu (módnost, antialergické ložní prádlo ap.)
Brambory	Pokles	Konkurence u velmi raných brambor z jihu Evropy a Podunají, u pozdních z Polska.
Cukrovka	Pokles	Přes udržování „Cukerního pořádku“ se prosadí liberalizace trhu s cukrem z třtiny a evropské izoglukózy z kukuřice.
Řepka	Setrvalost a pokles	V obchodě s řepkou se prosadí další státy jako Polsko, Pobaltí, Ukrajina, Bělorusko. Nadále ale zůstane velkou plodinou s 250-300 tis.ha, i jako předplodina.
Hořčice	Nejasná	Bude bez podpor ze strany EU a její produkce se může přesunout na východ. Pokud budou dotace, jsou u nás i např. v Maďarsku pro ní vynikající podmínky.
Mák	Výrazný nárůst	Za předpokladu ovládnutí hlavně slovanského a amerického trhu a pokud nedojde k omezení ze strany EU a OSN je mák mimořádně nadějnou exportní komoditou a farmaceutickou plodinou.
Slunečnice	Nárůst	Dobré výnosy, kvalitní produkce. Orientovat se na olejný typ.
Semenářství	Výrazný nárůst	ČR má vynikající podmínky pro množení trav, jetelovin, brambor, obilovin.

Jarní ječmen by se podle všeho měl stát hlavní komoditou rostlinné výroby ČR. Slad, chmel a pivo mají šanci být nosným agrárním komplexem exportu ČR. K tomu je nutné výrazně zvýšit výnosy jarního ječmene při udržení vysoké kvality zrna. Vstupy do produkce musí přinášet rentabilní přírůstek tržeb. Je nutné aby souběžně s růstem pěstování jarního ječmene přibývaly i technologické poznatky, nové vstupy, rozvíjel se obchod a odbyt.

Souběžným cílem také musí být český export vysoké „pivní kultury a kvality“ do světa.

Adresa autora

Doc. Ing. Jan Vašák, CSc.	
Katedra rostlinné výroby, Česká zemědělská univerzita v Praze, Kamýcká 129, 165 21 Praha 6 – Suchbát	Tel.: 224382534 Fax: 224382535 e-mail: vasak@af.czu.cz